

Aneta Pohlová: Srovnání interpretací pohádky o Jeníčkovi a Mařence. Bakalářská práce. – posudek oponenta

Text má z hlediska obsahu tři části. Výzkumnou, ve které se autorka věnuje prezentaci 6 interpretací pohádky o Jeníčkovi a Mařence: od M. Černouška; B. Bettelheima; S. Cashdana; G. Róheima; R. Starého a M.–L. von Franz; a J. Gould. (s. 17–37). A pak jejich v nadpisu práce slíbenému Srovnání (s. 38–41). Výzkumná část je doplněna dvěma částmi, řekněme, osvětovými, encyklopedickými. V jedné z nich autorka informuje o tom, že ve sbírkách pohádek lze nalézt verze pohádky o Jeníčkovi a Mařence a pohádky v něčem podobné (s. 5–16). Ve druhé zas informuje o tom, že ve 20. století a na počátku století 21. se pohádka o Jeníčkovi a Mařence dočkala různých nových literárních a filmových ztvárnění (s. 44–47). S těmi (11+4=) 15 stranami encyklopedické informace si poněkud nevím rady. Snad plní obdobnou funkci jako tzv. teoretické části v některých textech bakalářských a diplomových prací: zaplní místo v předepsaném rozsahu stran, které autorka či autor nepotřebuje k prezentaci svého vlastního výzkumu a diskuse s odbornou literaturou.

Nabízí se však otázka, v čem se liší těch 21 stran prezentací 6 různých teorií obsahu pohádky o Jeníčkovi a Mařence a 4 strany jejich srovnání od běžných teoretických částí bakalářských a diplomových prací. Řekl bych že v tom, že autorka s těmito teoriemi opravdu pracuje jako s empirickým materiálem, podrobuje je vlastnímu rozboru a výkladu. A navíc, věnuje se teoriím jednoho jevu: obsahu pohádky o Jeníčkovi a Mařence. (Standardní rituální teoretická část by měla kapitoly srovnatelné s tím, co by vzniklo, kdyby se napsaly kapitoly: O teorii srovnání; O teorii interpretace; O teorii pohádky; O teorii psychologie dětí ve věku Jeníčka a Mařenky.) A těchto teorií byla v relevantní odborné literatuře autorka schopná vyhledat hned 6 – tedy nemalý počet. A tento počet někdy na první pohled zcela různorodých a až esotericky působících přístupů k výkladu obsahu pohádky byla schopná zpracovat teoreticky syntetizujícím způsobem.

Při tom vlastním rozboru a výkladu 6 výkladů obsahu pohádky o Jeníčkovi a Mařence tedy musela autorka najít pojmy, s jejichž pomocí lze uchopit jevy, části obsahu pohádky, jimž se věnují pokud možno všichni srovnávaní interpreti – a to bez ohledu na to, jak různorodý slovník používají a k jak různorodé strukturaci obsahu pohádky dochází. Centrálním pojem pak autorka našla v pojmu „odpoutání se“. Varianty v jeho pojetí jednotlivými interprety pak vykládá s pomocí pojmu „hlavní hrdina“: pro někoho děti; pro někoho Mařenka; pro někoho Čarodějnice. A s pomocí s pojmem „hlavního hrdiny“ spjatého pojmu „role škůdce“, jehož prostřednictvím se výklad obsahu pohádky problematizuje otázkou: Škodí čarodějnice dětem, děti čarodějnici, nebo snad hrdinové sami sobě? Konečně pak autorka vtahuje do hry pojem „reálné matky“ od jehož pojetí se odvíjí identifikace jejích symbolických podob v postavě macechy, čarodějnice, perníkové chaloupky či chlívku věznicím Jeníčka.

Zbývá otázka, zda by výzkumná práce s daným materiálem mohla mít nějaké pokračování. Nebo lze takovéto 4 strany vzhledu do odborného diskursu o obsahu pohádky o Jeníčkovi a Mařence považovat za vyčerpávající a skutečně je lze jen doplňovat nějakým příslušenstvím encyklopedického poučení o existenci různých variant a podobných pohádek či o novodobých literárních a filmových adaptacích verze bratří Grimmů?

Možná by šlo uvažovat o tom, zda ty jakoby zcela svévolně různé interpretace symbolického ztvárnění problematiky „odpoutání se“ v pohádce o Jeníčkovi a Mařence jsou opravdu zcela libovolné. Možná by šlo prozkoumat citlivost jednotlivých interpretací skrytého obsahu pohádky vůči obsahu zjevnému prostřednictvím toho, nakolik by mohly fungovat i vůči jiným podobám pohádky: např. té od Ch. Perraulta, v níž chudí manželé do lesa zavedou sedm synů a v lese je ohrožuje obr lidožrout; nebo té od G. Basileho, v níž jsou z domova vyhnáni chlapec a dívka a od strádání v nehostinném světě je zachraňuje šlechtný princ,

budoucí partner (?) dívky. Možná by se zjistilo, že pro tyto jen podobné pohádky nejsou všechny stránky zkoumaných interpretací udržitelné, a tudíž, že přece jen nejsou zcela libovolné.

Možná by se šlo soustředit na tu inspiraci explicitně zmiňovanou v souvislosti s G. Róheimem. Že obsah pohádek je třeba interpretovat obdobně, jako obsah snů, že je zašifrovaný. Bylo by pak možné prozkoumat, čím se vlastně liší psychoanalytický (a třeba i jungiánský) výklad šifrování obsahu snů od výkladu šifrování v jiných artefaktech lidské duševní práce, která není poplatná jen logice tzv. účelně racionálního jednání. Daly by se hledat Freudem odhalené postupy snové práce v pohádkách, konkrétně v pohádce o Jeníčkově a Mařence, v jejích variantách a v pohádkách podobných? I tato linie úvah, které by umožnily pojmenovat šifrovací-dešifrovací postupy, by mohla přispět k prozkoumání kredibility různých výkladů skrytého obsahu pohádky.

Ať tak či tak, úvahy o mezích práce odvedené autorkou v rovině obsahové svědčí nakonec spíše v její prospěch. Její badatelský příběh inspiruje k úvahám o možném pokračování. To, co je jednoznačným omezením autorky, je snad jen jedna formální stránka její práce. A to práce s odkazy na literaturu: používání onoho „in“ pro odkazy na předmluvy či doslovy (s. 5 a dále); rozdíl v dataci díla v textu a v seznamu literatury [Basile 1921 (s. 5 a dále) vs. Basile 1961 (s. 50)]; uvádění křestního jména tu zkratkou, tu celým jménem (s. 50–51); uvádění křestního jména tu za příjmením, tu před příjmením (tamtéž); uvádění díla bez datace (Tatar, M.; Zipes, J. – s. 51); uvedení odkazu na dílo autora „Dundes 1992“ (s. 25), které v seznamu literatury nelze podle abecedy vyhledat (s. 50).

V celku tedy soudím, že bakalářskou práci autorky rozhodně mohu doporučit k obhajobě.

V Praze 9. 6. 2013

PhDr. Miroslav Klusák, CSc.